

- *Un cabàs de rialles. Entremesos i col·loquis dramàtics valencians del segle XVIII*. Edició i pròleg de Gabriel Sansano. Valls: Cossetània Edicions, 2009 (Biblioteca de Tots Colors; 4). 206 pàgs. ISBN 978-84-97914-84-0.

Si hi ha una manifestació teatral fortament arrelada al poble valencià, aquesta és, sens dubte, el teatre breu dels segles XVIII i XIX; un teatre que, emmarcat tradicionalment sota l'epígraf general de col·loqui, ofereix formes i temàtiques diverses plasmades a través de textos d'alt valor documental, tant pel que fa al vessant històric de la València del Set-cents, com pel que es refereix a qüestions d'índole sociolingüística. L'escassa vàlua literària, atribuïda amb massa freqüència als escrits dramàtics a què aquí al·ludim, ha estat una de les causes principals per les quals els estudiosos hi han dedicat, gairebé fins ara, poca atenció; d'aquí que molts dels autors de teatre breu valencià, referits a l'època esmentada, resulten poc coneguts als crítics i pràcticament desconeguts per al públic en general.

Amb tot, d'un temps ençà, és notable l'augment de bibliografia dedicada a aquest tipus de dramaturgia i el llibre que aquí presentem n'és un bon exemple. *Un cabàs de rialles. Entremesos i col·loquis dramàtics valencians del segle XVIII*, publicat per Cossetània Edicions, amb edició i pròleg de Gabriel Sansano, és un volum que arreplega onze peces dramàtiques amb què es deixa constància de la popularitat d'uns textos als quals no es pot negar, si més no, el mèrit de mantenir viva, literàriament parlant, la llengua catalana en terres valencianes. A més, la lectura de les peces breus presentades ens farà concloure que no és lícit negar altres mèrits a col·loquis i entremesos setcentistes; entre d'altres, parlem de mèrits com ara la voluntat de reflectir la vida del poble menut i, per tant, la necessitat de fer-ho a través d'una parla col·loquial, testimoni sociolingüístic fidel de l'evolució de la nostra llengua i dels canvis que la societat experimentava.

Un cabàs de rialles s'articula en dues parts principals. D'una banda l'estudi introductor de Gabriel Sansano –historiador del teatre i professor a la Universitat d'Alacant– i, de l'altra, l'edició de les peces dramàtiques. La primera es materialitza en un estudi historioliterari presentat sota l'epígraf “El teatre breu a València en el segle XVIII: un teatre informal” (pp. 9-30); la procedència dels textos que s'editen (pp. 33-36) i els criteris d'edició (pp. 37-38), adaptats als determinats per la col·lecció editorial «Biblioteca de Tots Colors», completen aquesta primera part de caràcter més acadèmic. En la segona, “Entremesos i col·loquis dramàtics” (pp. 39-197), queden antologats els textos esmentats.

En introduir el tema, Gabriel Sansano adverteix que, malgrat que els estudis d'especialistes, com ara Antoni Serra Campins o Josep Maria Sala Valldaura, han permès avançar en el coneixement de la dramaturgia breu valenciana d'aquesta època, l'activitat teatral del Set-cents –referida al País Valencià– sempre ha quedat desdibuixada (p. 10). És per aquest mateix motiu que l'editor es proposa d'oferir al lector una visió més coherent d'aquesta pràctica dramàtica; visió que, sens dubte, demostra la continuïtat del conreu de textos teatrals de caràcter autòcton.

Des de l'angle socioliterari, és necessari plantejar-se com era la societat valenciana del XVIII, quines eren les necessitats i els entreteniments del poble menut, si volem entendre l'existència d'un teatre ludicofestiu, revestit de formes i temes diversos que se sustentaven, habitualment, en convencions dramàtiques barroques que el públic agràia perquè descodificava amb facilitat. En aquest sentit, i atesa la influència del teatre barroc castellà, Sansano destaca el fet que és un error considerar el col·loqui com una forma dramàtica genuïnament valenciana (p. 12).

En un altre ordre de coses, l'estudi introductorí fa una particular incidència en la figura del 'col·loquier', un personatge tan arrelat al poble com els mateixos textos que interpretava –majoritàriament de caràcter còmic i, això sí, sempre en català. Cal tenir en compte que es tractava d'afecionats que, algunes vegades, feien 'taules' amb aquesta mena de representacions i que, posteriorment, si aconseguien accedir a una companyia de caràcter professional, empraven el castellà en les seues actuacions. El fet de conèixer i contextualitzar adequadament el 'col·loquier' permet, doncs, donar una idea dels àmbits per a la representació dels quals es creaven aquests textos classificats, com a norma general, amb el nom de *col·loquis*.

En aquest sentit, si bé és cert que les classificacions taxatives resulten incòmodes a l'hora d'adscriure-hi textos de característiques formals i temàtiques tan heterogènies, no és menys certa la necessitat de posar una mica d'ordre en tota aquesta diversitat tipològica, composta per les peces teatrals breus del segle XVIII. Per aquest motiu, Sansano proposa una classificació que pot ajudar a diferenciar convenientment les característiques dels textos dramàtics setcentistes que ens han pervingut. D'aquesta manera, prenent com a base les peces antologades, l'editor d'*Un cabàs de rialles* diferencia entre lloes, entremesos, entremesos burlescos de pinxos i valents, moixigangues i, encara, afig d'altres textos de difícil classificació i que queden, per tant, sense poder ser adscrits sota una única nomenclatura determinada.

Tres textos són classificats com a lloes: *Col·loqui de xansa sobre el succés que es refereix en la Vida de sent Felip Neri...*; *Col·loqui per a la festa de Nostra Senyora de l'Esperança en l'any 1730...* i *Col·loqui de col·loquis o Encisam de totes herbes*. Els dos primers textos tenen caràcter religiós, com podem deduir del mateix títol, i l'autor n'és Vicent Ortí i Major, un dels escriptors valencians més remarcables del moment; segons Sansano, els textos d'aquesta mena presenten, habitualment, un jocositat moderada i edificant (p. 25). Pel que fa a la darrera de les lloes, *Col·loqui de col·loquis*, de Joan Baptista Escorihuela, cal precisar que es tracta d'un diàleg dramàtic que adquireix el valor de lloa, entre d'altres característiques, per la seua brevetat. Convé fer notar que aquest text ja ha estat publicat anteriorment per Joaquim Martí Mestre en la col·lecció *Col·loquis eròtico-burlescos del segle XVIII*; aquesta nova edició suposa doncs una reclassificació terminològica que atén a les característiques textuals.

L'apartat que fa referència als entremesos queda representat per l'*Entremés de les campanes noves*, el *Col·loqui entretengut on se reciten algunes de les moltes rinyes que solen passar entre les sogres i nores* i l'*Entremés de la sogra i nora*. Pel que fa al primer dels textos, cal advertir que el títol amb el qual s'ha conegut

aquesta peça fins ara és *Col·loqui nou de l'any 1729*; l'editor, però, atenent a la trama i l'estructura del text, proposa aquesta nova denominació. Els altres dos col·loquis, com bé es pot observar a partir del títol, presenten una relació directa pel que fa a la temàtica tractada. L'autoria del primer correspon al notari Carles Ros i està datat el 1758; el segon és anònim i es correspon també a la segona meitat del segle divuit. D'altra banda, Carles Ros opta per donar veu als homes a partir de l'estructura d'exposar les causes de desavinença davant d'un jutge, mentre que l'entremés anònim fa parlar a les dones enfrontades, tot combinant alguns fragments amb cançons que sogra i nora es dediquen mútuament per augmentar el caràcter corrosiu i irònic de les seues intervencions.

Dos són els textos que componen l'apartat denominat "Entremesos burlescos de pinxos i valents": *Junta secreta*, escrit per Carles Leon i datat el 1788, i *Parranda i Bufalampolla vénen del Norte...* del 1811, també atribuïble a Leon. Aquestes peces exemplifiquen la tercera línia classificatòria que proposa Sansano. Es tracta de textos que deriven dels plecs que protagonitzaven personatges provinents del món de la marginalitat social i que, en el cas de les peces presentades, tenen una clara funció propagandística. Observem la relació que s'estableix entre ambdues obres per la concomitància temàtica, d'ambient i de personatges, tot i que, mentre *Junta secreta* està escrita en prosa, *Parranda i Bufalampolla vénen del Norte...* —situada en plena Guerra del Francès— es presenta mitjançant els versos heptasil·làbics que són habituals en aquesta mena de composicions.

El següent apartat en el qual es divideix la tipologia de peces breus del segle XVIII exposada per Gabriel Sansano es ressenya sota el títol de 'moixiganges'. Com indica l'editor, es tracta d'un model ben popular que es repetia reiteradament en l'època de les carnestoltes, motiu pel qual proposa una hipòtesi que es basa en l'existència d'unes moixiganges específiques, pròpies d'aquest període i que presenten «elements netament festius i escatològics» (p. 26). El text que ha estat seleccionat per tal de servir com a exemple d'aquest apartat de la classificació tipològica és *Paper molt gracios, discursiu, enfàtic, al·lusiu i sintenciós, per a desfressar-se de llaurador i dir-lo a les Carnistoltes o en qualsevol altra funció particular*, que ofereix la visió d'un llaurador sobre qüestions principalment amoroses i on es remarca el caràcter rústec i groller de la gent del camp.

El darrer dels blocs tipològics no ha pogut ser classificat més que sota l'epígraf "Altres formes", atesa la varietat temàtica i formal a què ja hem al·ludit. La primera de les peces que hi apareix és la *Matraca d'un mossot i un estudiant*, text dialogat de caràcter misogin de Joan Baptista Escorihuela. La

font és un manuscrit conservat al Fons Nicolau Primitiu de la Biblioteca Valenciana a València, que presenta una altra versió titulada *Rabonament entre un Estudiant i una Mossa*, a la Biblioteca Municipal Serrano Morales, també de València. Com indica Gabriel Sansano en el seu estudi introductor, aquest text té el seu origen en el plec *Matraca burlesca entre hombre y mujer*, i en d'altres peces de títols similars que es van difondre gràcies a la impremta (p. 25).

La peça breu que clou aquest recull porta per títol *Col·loqui Nou de la Loteria i xasco de Bolitxos*. Es tracta d'un text del qual es conserven exemplars a la Biblioteca Valenciana, a la Biblioteca de Catalunya, a la Biblioteca Nacional o a la Bibliothèque Municipale de Montpeller, cosa que ens permet copsar la popularitat i la difusió de la peça antologada. Sansano remarca el fet que el *Col·loqui Nou de la Loteria i xasco de Bolitxos* no es pot entendre sense el referent del sainet, dividit en dues parts, *El día de la Loteria* i *El chasco del sillero*, ambdues estampades a Barcelona a finals del segle XVIII.

Fet i fet, resulta evident que l'objectiu del volum és aplegar un conjunt de textos que siguen representatius per a exemplificar les diverses línies de teatre breu que Sansano defensa. No es tracta doncs d'una edició crítica de cadascun dels textos proposats; el mateix historiador del teatre afirma que cal «ampliar i fixar el corpus de les peces d'aquest segle, i després fer-ne una anàlisi dels mecanismes de dramaticitat, comicitat, personatges, etc. que articulen cada text o grup de textos, i preparar-ne edicions *teatral*s en condicions» (p. 29). L'editor d'*Un cabàs de rialles* opta per adaptar els textos a l'ortografia moderna –segons els criteris de la col·lecció editorial, com ja hem comentat–; prescindeix d'aparat crític de caire filològic i inclou alguna nota a peu de pàgina amb aclariments de caràcter lingüístic o enciclopèdic. Tot i que cal fer notar que el nombre d'aquestes notes és veritablement escàs, això no dificulta la comprensió dels textos per part del lector que, d'aquesta manera, es troba immers en els costums, els gustos i la parla de la València setcentista representada fidelment en les peces dramàtiques antologades.

No cap dubte que *Un cabàs de rialles. Entremesos i col·loquis dramàtics valencians del segle XVIII* és una aportació ben interessant pel que fa als estudis dedicats al teatre breu valencià; no hem d'oblidar que aquesta edició és també fruit de l'acurat treball que el professor Sansano desenvolupà en la seua tesi doctoral dedicada a aquest mateix tema. *Un cabàs de rialles* fa a mans dels lectors un seguit de textos que, possiblement infravalorats fins a hores d'ara, esdevenen un inestimable patrimoni cultural de caire històric, lingüístic i literari, al temps que aquesta edició comença a posar ordre ter-

minològic en el calaix de sastre que el mot *col·loqui* ha representat tradicionalment. ■

- Isabel Marcillas, Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana, Campus de Sant Vicent del Raspeig, Ap. 99, E-03080 Alacant, <isabel.marcillas@ua.es>.